

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Δημήτριος Βλάχος, Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου,
Επιστημονικός Υπεύθυνος
Χριστίνα Βέικου, Λέκτορας του Τμήματος Ιστορίας και Εθνολογίας του Δ.Π.Θ.,
τ. Σύμβουλος του Π.Ι.

Η εκπαίδευση και η κατάρτιση αντιπροσωπεύουν ένα κατ' εξοχήν μέσο για την κοινωνική και πολιτισμική συνοχή καθώς και ένα σπουδαίο οικονομικό πλεονέκτημα για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας και του δυναμισμού της κοινωνίας. Το ζητούμενο είναι να ενισχυθεί η ποιότητα των Προγραμμάτων Σπουδών και του διδακτικού υλικού, να ενισχυθούν οι πόροι και τα μέσα υποστήριξης του εκπαιδευτικού έργου, να εμπλουτιστεί ο εξοπλισμός των σχολικών μονάδων, να βελτιωθεί η κατάρτιση των διδασκόντων και να αναπτυχθούν μοντέρνες, ανοιχτές και επικοινωνιακές διδακτικές πρακτικές, ώστε να εξασφαλίζεται η απόκτηση βασικών δεξιοτήτων οι οποίες να ανταποκρίνονται στις εξελίξεις της κοινωνίας της γνώσης.

Οι στρατηγικοί στόχοι στους οποίους επικεντρώνονται τα σύγχρονα συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης είναι οι εξής:

- η βελτίωση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητάς τους,
- το άνοιγμα των εκπαιδευτικών συστημάτων στον κόσμο,
- η διευκόλυνση της πρόσβασης όλων στην εκπαίδευση και στην κατάρτιση σε όλη τη διάρκεια της ζωής τους.

Ο τελικός σκοπός είναι να βελτιωθούν τα εφόδια των εκπαιδευομένων σε ό,τι αφορά τις πολυδύναμες ικανότητες που πρέπει να διαθέτουν οι ενεργοί πολίτες του σύγχρονου κόσμου, ιδίως στο πλαίσιο των Νέων Τεχνολογιών της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας. Η βελτίωση της ποιότητας των συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης σημαίνει βελτίωση της εξισορρόπησης των κοινωνικών πόρων και αναγκών, πράγμα που θα δώσει στα εκπαιδευτικά ιδρύματα τη δυνατότητα να επιτελέσουν αποτελεσματικότερα τον μορφωτικό ρόλο τους, ο οποίος είναι περισσότερο σύνθετος και διαφοροποιημένος απ' ό,τι στο παρελθόν.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η βελτίωση της ποιότητας του εκπαιδευτικού συστήματος δεν είναι απλώς ένα τοπικής εμβέλειας ζήτημα. Αντίθετα θεωρείται ως ένας από τους κυριότερους στρατηγικούς στόχους μέσα στο διευρυμένο κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον της Ευρωπαϊκής Ένω-

σης. Τα κράτη-μέλη καλούνται να αναπτύξουν και να εφαρμόσουν πολιτικές οι οποίες θα προσαρμόσουν τα εκπαιδευτικά τους συστήματα στις ανάγκες μιας κοινής δυναμικής ανάπτυξης. Για την επίτευξη ενός τέτοιου σκοπού απαιτείται:

1. η δημιουργία ευέλικτων εκπαιδευτικών δομών, οι οποίες να επιδέχονται συνεχείς αλλαγές,
2. η καθιέρωση θεσμών και διαδικασιών συνεχούς ελέγχου και διασφάλισης της ποιότητας, και
3. η αναμόρφωση, ο εκσυγχρονισμός και η αποκέντρωση του εκπαιδευτικού συστήματος.

Επιπλέον, μερικές από τις επείγουσες απαιτήσεις που καλείται να αντιμετωπίσει ένα σύγχρονο εκπαιδευτικό σύστημα σήμερα είναι η δημιουργία ενός ανοιχτού και ελκυστικού μαθησιακού περιβάλλοντος, το οποίο να είναι προσαρμοσμένο στις ανάγκες των διαφόρων εκπαιδευομένων ομάδων, ώστε να μπορεί να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην προαγωγή των ίσων ευκαιριών, στην ενίσχυση της κινητικότητας, των ανταλλαγών και της συνεργασίας, στην ενίσχυση των δεσμών με τον κόσμο της εργασίας και της έρευνας, στην ανάπτυξη της βιώσιμης κοινωνικής αλληλεπίδρασης και της δημιουργικής συμμετοχής των πολιτών στα κοινά.

Για να εκπληρωθούν οι παραπάνω απαιτήσεις, είναι ανάγκη να προσδιορίσουμε εξ αρχής νέες εκπαιδευτικές δραστηριότητες καθώς και τρόπους με τους οποίους οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να ενσωματώνονται στα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών, να αποκτώνται και να διατηρούνται σε όλη τη διάρκεια της ζωής των εκπαιδευομένων.

Πρέπει επίσης να αυξηθεί η επένδυση σε ανθρώπινο δυναμικό και να εξασφαλισθεί παράλληλα η δίκαιη και ισότιμη κατανομή των διαθέσιμων μέσων, ώστε να διευκολύνεται η γενική πρόσβαση στην εκπαίδευση και να βελτιώνεται η ποιότητά της προκειμένου να υπάρξει καλύτερη ανταπόκριση στις προκλήσεις της κοινωνίας της γνώσης.

Πρέπει, τέλος, να καταστεί ελκυστικότερη η μάθηση τόσο εντός όσο και εκτός των επίσημων συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης, να αναπτυχθούν ευέλικτες μαθησιακές διαδρομές για όλους, να οικοδομηθεί μια νέα νοοτροπία μάθησης και να ευαισθητοποιηθούν οι εκπαιδευόμενοι για τα κοινωνικά και οικονομικά πλεονεκτήματα της μάθησης και της γνώσης, να προωθηθεί μέσω του όλου συστήματος εκπαίδευσης και κατάρτισης η αίσθηση της καινοτομίας, της δημιουργικότητας και της προσωπικής ολοκλήρωσης.

Στην εποχή μας τα εκπαιδευτικά θέματα απαιτούν συνολικότερες και συνθετότερες προσεγγίσεις. Μέχρι τώρα ήταν σύνηθες να αλλάζουν πολύ συχνά δομές, περιεχόμενα, μέσα, μέθοδοι και διαδικασίες χωρίς ένα

στοιχειώδεις, έστω, σύστημα παρακολούθησης και ελέγχου της ποιότητας και της ανατροφοδότησης. Και όλες αυτές οι προσπάθειες γίνονταν χωρίς ποτέ να ελεγχθεί και να διερευνηθεί τι επέτυχε, τι απέτυχε και για ποιους λόγους. Όλες οι αλλαγές στόχευαν στην αναβάθμιση της παρεχόμενης εκπαίδευσης, όμως ποτέ δεν τεκμηριώθηκε με ερευνητικά δεδομένα η ανάγκη λήψης των ενδεδειγμένων, κάθε φορά, μέτρων με βάση τα αποτελέσματα εμπειριστατωμένων μελετών και ερευνών που να είχαν συντελεσθεί στον κορμό της εκπαίδευσης, δηλαδή στον πραγματικό σχολικό χώρο.

Ο ενδεδειγμένος και κοινά αποδεκτός τρόπος ελέγχου και αξιολόγησης της εκπαιδευτικής πραγματικότητας προϋποθέτει μεθοδική ποσοτική και ποιοτική επιτόπια έρευνα στις πραγματικές συνθήκες της σχολικής ζωής, για να διαπιστώνονται οι συγκεκριμένες κάθε φορά ελλείψεις ή ανεπάρκειες αλλά και οι ενδεχόμενες επιτυχείς εφαρμογές, ώστε να αποφεύγονται οι επάλληλες απρόσφορες και πρόχειρες μεταβολές αλλά και, ταυτόχρονα, να παγιώνονται θεσμοί ή διαδικασίες που έχουν αποβεί αποδοτικές και τελεσφόροι.

Επομένως, για τη συνολική βελτίωση της ποιότητας του εκπαιδευτικού συστήματος, θα πρέπει, αφού οριστούν οι παράμετροι που την καθορίζουν, να προσδιοριστεί η αλληλεπίδρασή τους, να αποτυπωθεί η παρούσα κατάσταση του συστήματος ως προς τις εν λόγω παραμέτρους και στη συνέχεια να αποφασιστούν οι απαιτούμενες για τη βελτίωσή του παρεμβάσεις, οι οποίες θα πρέπει παράλληλα να συνοδεύονται από μηχανισμούς συστηματικής μέτρησης της προόδου που θα υλοποιείται στην πορεία των αλλαγών.

Η αποτύπωση της υπάρχουσας κατάστασης απαιτεί τόσο την ποσοτική (μέσω ερωτηματολογίων και στατιστικών αξιολογήσεων) έρευνα επισκόπησης και καταγραφής όσο και την ποιοτική (μέσω συμμετοχικής παρατήρησης και συνεντεύξεων) επιτόπια έρευνα σε βάθος. Η επεξεργασία των αποτελεσμάτων και η διατύπωση προτάσεων απαιτεί κατάλληλο επιστημονικό επιτελείο που θα περιλαμβάνει όλες τις συναφείς με το αντικείμενο επιστημονικές ειδικότητες. Με τα δεδομένα αυτά ένα εκπαιδευτικό σύστημα είναι σε θέση να εκτιμήσει τις δυνατότητες και τα πλεονεκτήματα, καθώς και τις αδυναμίες και τα μειονεκτήματα, τις ευκαιρίες και τους κινδύνους που παρουσιάζει η τρέχουσα λειτουργία του και να σχεδιάσει την ανάπτυξή του για το μέλλον.

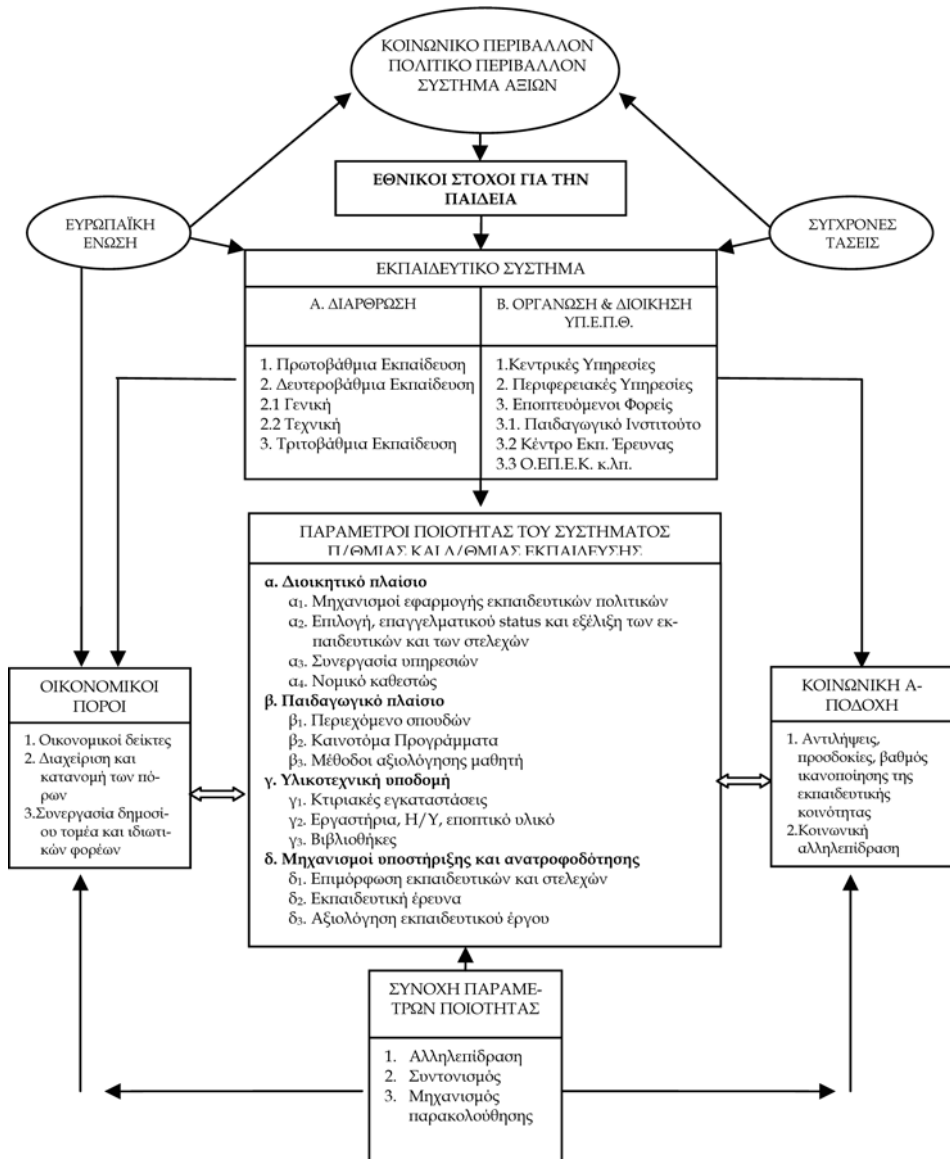
Με βάση τον παραπάνω προβληματισμό το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, ως ο κύριος θεσμικός φορέας της χώρας με αποστολή τη μελέτη, τον προγραμματισμό, τον συντονισμό και την εφαρμογή όλων των επιστημονικών-παιδαγωγικών διαδικασιών που αποσκοπούν στη συνεχή βελτίωση

της παρεχόμενης εκπαίδευσης, αποφάσισε να πραγματοποιήσει μια ευρεία έρευνα για την αποτύπωση των κύριων προβλημάτων που αντιμετωπίζει η Πρωτοβάθμια και η Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση στην Ελλάδα σήμερα με απώτερο σκοπό τη λήψη των κατάλληλων βελτιωτικών μέτρων που θα αποβλέπουν στην αναβάθμιση της ποιότητας του εκπαιδευτικού έργου και στον εμπλουτισμό των μεθόδων και των μέσων που υποστηρίζουν το έργο των εκπαιδευτικών και των μαθητών. Έτσι, με οργανωτικό και εκτελεστικό φορέα το Τμήμα Ποιότητας του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, άρχισε, στις αρχές του 2005, ένα ερευνητικό πρόγραμμα με αντικείμενο την «Αξιολόγηση των Ποιοτικών Χαρακτηριστικών του Συστήματος Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης» σε όλη τη χώρα, το οποίο ολοκληρώνεται με την έκδοση αυτού του τόμου, όπου και ανακοινώνονται τα αποτελέσματά του. Η θεωρητική προσέγγιση της έννοιας της ποιότητας στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση βασίστηκε στη θέση ότι αυτή αποτελεί μία συνάρτηση πολλών μεταβλητών (παραμέτρων ή παραγόντων), οι οποίες την χαρακτηρίζουν και οι οποίες θα πρέπει να καλύπτουν στον μεγαλύτερο δυνατό βαθμό τις θεσμικές προϋποθέσεις, που ορίζουν για την εκπαίδευση το Σύνταγμα και οι νόμοι, αλλά και τις αναγκαιότητες που υπαγορεύει η απαίτηση για ομαλή ένταξη των μαθητών στην κοινωνία και στην αγορά εργασίας.

Στο διάγραμμα που ακολουθεί φαίνονται οι παράμετροι ποιότητας του εκπαιδευτικού συστήματος, όπως έχουν οριστεί στο θεωρητικό μέρος της έρευνας, και περιλαμβάνουν το διοικητικό πλαίσιο, το παιδαγωγικό πλαίσιο, την υλικοτεχνική υποδομή και τον μηχανισμό υποστήριξης και ανατροφοδότησης. Στο ίδιο διάγραμμα φαίνεται η εξάρτηση των παραμέτρων αυτών από τους οικονομικούς πόρους, την κοινωνική αποδοχή και τη συνοχή των παραμέτρων. Οι ευρύτεροι στόχοι της εκπαίδευσης τίθενται σε εθνικό επίπεδο, επηρεαζόμενοι από την χρονική συγκυρία και τις γενικότερες διεθνείς τάσεις αλλά και από τους ιδιαίτερους εθνικούς στόχους. Το εκπαιδευτικό σύστημα, μέσα από κατάλληλα διαμορφωμένες δομές, οφείλει να υλοποιεί τους εθνικούς στόχους. Στο πλαίσιο των διοικητικών δομών αναπτύσσεται η εκπαιδευτική πολιτική και οι μηχανισμοί εφαρμογής της (νομοθεσία, υπηρεσίες, εκπαιδευτικοί). Εκεί δημιουργείται με κατάλληλα κριτήρια ένταξης και εξέλιξης το ανθρώπινο δυναμικό της εκπαίδευσης.

Στο πλαίσιο των παιδαγωγικών δομών ορίζονται τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών, οι διδακτικές μέθοδοι και παιδαγωγικές προσεγγίσεις καθώς και το κατάλληλο διδακτικό υλικό. Παράλληλα ορίζεται το χρονικό πλαίσιο της υλοποίησης των Αναλυτικών Προγραμμάτων, μέσω των Ωρολογίων Προγραμμάτων και αναπτύσσονται οι μέθοδοι αξιολό-

Διαμόρφωση των παραμέτρων ποιότητας του συστήματος Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

γησης του μαθητή. Στο πλαίσιο της υλικοτεχνικής υποδομής αναπτύσσονται και αναβαθμίζονται οι κτιριακές εγκαταστάσεις, τα εργαστήρια, οι βιβλιοθήκες και το εποπτικό υλικό.

Οι δομές δημιουργούνται, αναβαθμίζονται, εκσυγχρονίζονται και εξελίσσονται με τη βοήθεια μηχανισμών υποστήριξης, ανατροφοδότη-

σης και μετεξέλιξης. Στο πλαίσιο αυτό προβλέπεται η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών και των στελεχών, η εκπαιδευτική έρευνα και η αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου. Όλες οι παραπάνω δομές υποστηρίζονται από τους διατιθέμενους οικονομικούς πόρους, ενώ τον τελευταίο λόγο σε μια δημοκρατική κοινωνία έχει η κοινωνική αποδοχή ολόκληρου του συστήματος.

Τέλος, υπογραμμίζεται ότι οι προαναφερθείσες παράμετροι δεν αποτελούν αυτόνομους παράγοντες, αλλά διασυνδέονται και αλληλεπιδρούν μεταξύ τους. Γι' αυτό και η μελέτη της ποιότητας της εκπαίδευσης δεν μπορεί παρά να διατρέχει και να συνδυάζει όλες τις παραμέτρους του συστήματος, τόσο μεταξύ τους όσο και με τους εξωτερικούς παράγοντες που τις επηρεάζουν. Στόχος επομένως της ερευνητικής προσπάθειας είναι όχι μόνον η αποτίμηση της κάθε παραμέτρου χωριστά στη συγκεκριμένη χρονική συγκυρία, αλλά η δημιουργία ενός μηχανισμού εκτίμησης και ανάδειξης κυρίως του τρόπου αλληλεπίδρασής τους στη διαδικασία διαμόρφωσης της ποιότητας, με μακροπρόθεσμο στόχο την ανάπτυξη δράσεων για τη συνεχή βελτίωσή της.

Ένα σημαντικό στοιχείο της έρευνας είναι το ότι επιχειρεί να εξετάσει την κατάσταση της ποιότητας του Συστήματος Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, μέσω μιας συμμετοχικής διαδικασίας η οποία επικεντρώνεται στη σχολική μονάδα και στηρίζεται στην αλληλεπίδραση με την εκπαιδευτική κοινότητα. Η εκπαιδευτική πραγματικότητα σε κάθε σχολική μονάδα διαμορφώνεται όχι μόνον από το ευρύτερο εκπαιδευτικό σύστημα, αλλά και από το ιδιαίτερο πλαίσιο της σχολικής μονάδας, μέσω της δυναμικής που αναπτύσσεται σ' αυτήν.

Η ερευνητική αυτή μέθοδος δοκιμάζεται για πρώτη φορά στην ελληνική εκπαίδευση και αναμένεται να δώσει ορισμένα έγκυρα αλλά και χρήσιμα στοιχεία ως προς τον τρόπο αποτίμησης των παραμέτρων ποιότητας και της συνέργειάς τους. Τα αποτελέσματα του ερευνητικού προγράμματος αναμένεται να συμβάλουν αποτελεσματικά στην υιοθέτηση δεικτών για την παρακολούθηση της προόδου που συντελείται στην ελληνική Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, στην επισήμανση των προβληματικών εφαρμογών, και, μέσω όλων αυτών, στην υιοθέτηση μεθοδολογίας και στην οργάνωση παρατηρητηρίου για την αξιόπιστη διαπίστωση της εκάστοτε πραγματικότητας, η οποία θα οδηγεί σε βελτιωτικές παρεμβάσεις.

Πέρα όμως από την ευοίωνη προοπτική που προσφέρει η συγκεκριμένη έρευνα για μια πιο εμπειριστωμένη παρέμβαση στην ποιότητα της ελληνικής εκπαίδευσης, το ουσιαστικό κέρδος που προκύπτει από το όλο έργο είναι η αντίληψη την οποία εδραιώνει, ότι δηλαδή ποιοτική

παρέμβαση δεν είναι να μεταβάλλουμε απλώς το περιεχόμενο των Προγραμμάτων Σπουδών. Το δύσκολο είναι να γνωρίζουμε *πώς, για ποιους και πότε* πρέπει να εφαρμοσθούν οι συγκεκριμένες αλλαγές και, ακόμη, πώς θα *εντάξουμε* τη γνώση μέσα στη ζωντανή κατάσταση που είναι η σχολική τάξη – η σχολική τάξη ενταγμένη κι' αυτή μέσα στον ευρύτερο πολιτισμό.

Χρειαζόμαστε, βέβαια, πρότυπα και πόρους για να κάνουμε τα σχολεία μας να λειτουργήσουν σωστά και να επιλύσουν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν. Αλλά οι πόροι και τα πρότυπα δεν αποδίδουν από μόνα τους. Έχουμε ανάγκη από μια ασφαλέστερη αίσθηση για το τι θα διδάξουμε, σε ποιον και με ποιον τρόπο, ώστε να προχωρήσουμε στη διδασκαλία με τρόπο τέτοιο, που να κάνει τους διδασκόμενους περισσότερο αποτελεσματικούς, λιγότερο αλλοτριωμένους και καλύτερους ανθρώπους· και, ακόμη, τι απαιτείται ώστε να επινοήσουμε και να εφαρμόσουμε τέτοιες σχολικές πρακτικές και διαδικασίες που να ενεργοποιούν τους νέους και να τους καθιστούν ικανούς να χρησιμοποιούν αποτελεσματικά τους πόρους και τις ευκαιρίες που διαθέτει το ευρύτερο πολιτισμικό σύστημα.

Ο σκοπός είναι να βελτιώσουμε την ικανότητα των νέων ανθρώπων να ερμηνεύουν την πραγματικότητα, να κρίνουν και να αναθεωρούν τις ερμηνείες που δίνουν, να σκέφτονται τι, πώς και γιατί σκέφτονται έτσι: οι μαθητές με τον τρόπο αυτό μπορούν να προχωρούν αναστοχαστικά εξετάζοντας ταυτόχρονα το τι σκέφτονται αλλά και το πώς σκέφτονται. Αυτό αποτελεί τεκμήριο της «μετα-γνώσης» και αυτό πρέπει να είναι το κύριο συστατικό κάθε έγκυρης εκπαιδευτικής πρακτικής.

